

GYMSEEN

Pani riaditeľka

Iveta Petrovičová

editor-in-chief LUKÁŠ LUDVA
editor-at-large ALŽBETA CHROPÚVKOVÁ
creative director RICHARD LADISLAV
senior graphic designer JURAJ CHÁBELA
graphic designer KAROLÍNA PIROHOVÁ

contributors

visual art reviewer EMA VÍCENOVÁ
political editor JURAJ FOLTÍN
science editor MARTINA SABOVÁ
eco editor LUCIA KOLLÁROVÁ

proofreaders

ERIKA VÍCENOVÁ
ZUZANA ZÁMEČNÍKOVÁ

Dátum vydania 1.11.2019

Publikovaný obsah je súkromným názorom autora a nemusí vždy vyjadrovať názor redakcie.

Gymnázium Ladislava Novomeského Senica

GYMSESEN

číslo 1 11/2019

GYMSEN

obsah

opinion

10 Holí ruce

12 Nehou ku slobode

politics

18 Tridsať rokov od zmeny

fashion

20 Päť odtieňov šatky Ivety Radičovej

22 O tom, ako nás Sovietsi mali na
namiesto azbuky učiť o móde.

interview

28 O vízii, o budúcnosti a minulosti, o
zmenách , a že tie občas bolia.
Interview s prvou riaditeľkou senic-
kého gymnázia Ivetou Petrovičovou

science

38 Mŕtve hviezdy, ktoré zmenili
objavovanie vesmíru

culture

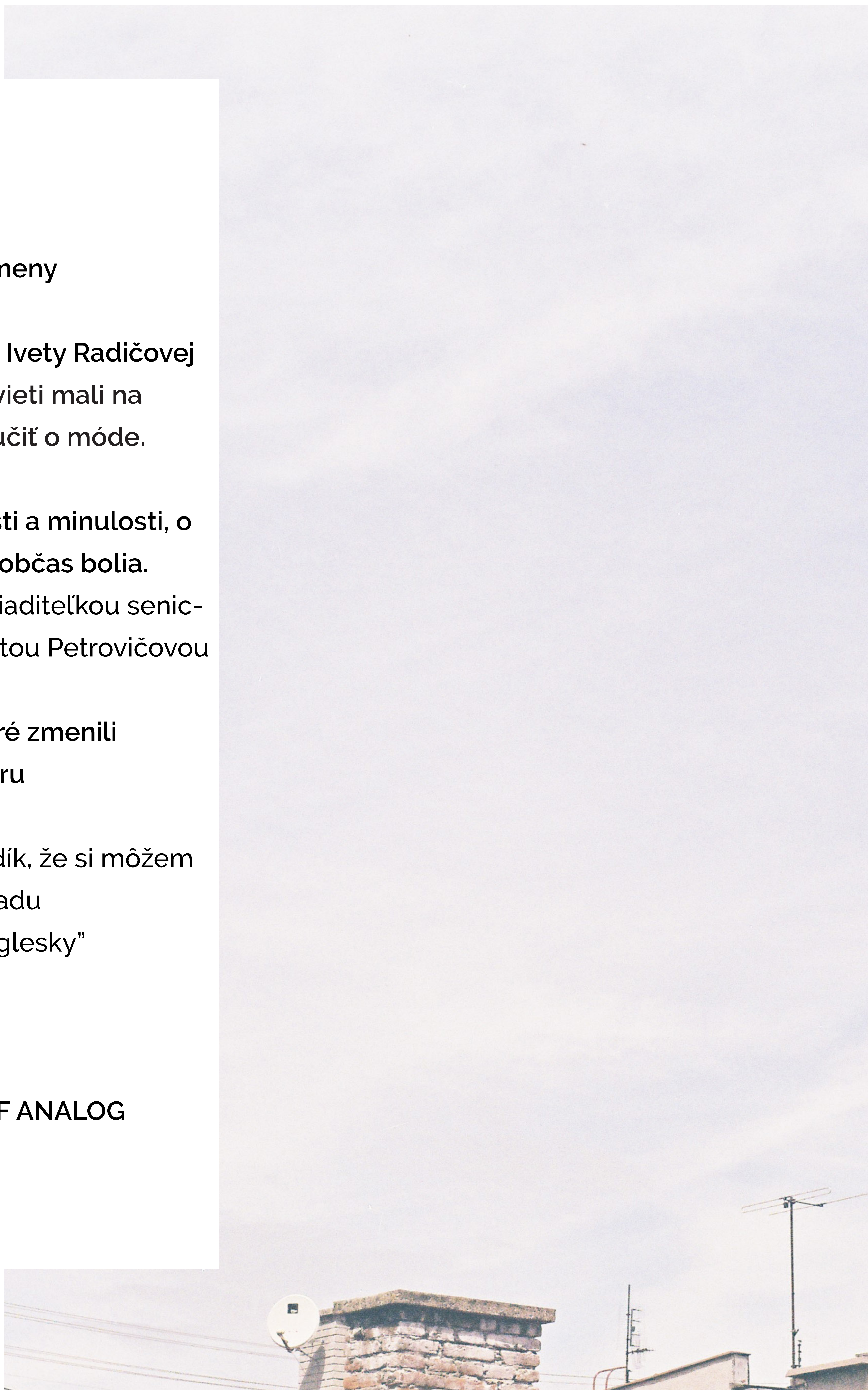
42 Kazety Emy V. ps: dík, že si môžem
pozrieť film zo západu
a jesť pri tom „pringlesky“

eco

48 DOBAPLASTU

art

54 UNITED STATES OF ANALOG

V roku 2010 sa na Slovensku stala predsedníčkou vlády prvýkrát žena a ukázala, že štát nemusí mať v rukách len sebacentrický psychopat so syndrómom boha.

Je o deväť rokov neskôr a Slovensko tlačí poštové známky s portrétom prvej prezidentky.

Je rok 2019 a gymnázium v Senici má prvú riaditeľku. Veci sa menia.

Už nežijeme v dobe, kedy sú chlapci tí chytrí a dievčatá tie pekné, a kedy sú dievčatá tie chytré a chlapci tí silní. Časy sa zmenili a žijeme v časoch najväčšej rovnosti, akú kedy človek zažil.

Možno na ňu nie sme pripravení a možno sa v nej topíme.

Riešime presný počet modelov a modeliek v reklamách, to, koľko žien a mužov kde sedí a či je to vyrovnané presne na polovicu. Alebo to, či uvádzanie pohlavia vo formulároch je v poriadku. Dokladáme zákony a dohovory. Meníme ústavu, ale nemeníme samých seba.

Existujú medzi nami rozdiely, ale čerpajme z nich a neprehlbujme ich.

Feminizmus je o rovnosti a o rešpektovaní rozdielov.

Feminizmus je o tolerovaní voľby.

Feminizmus je mať rovnakú spravodlivosť, ale osobitné zaobchádzanie. Ak si to plne uvedomíme my, nemusia tí na hradnom kopci.

Majú strach z šestnásťročnej Švédky, lebo hovorí pravdu.

Majú strach z blondíny s viac vlasmi, ako je črepín z ich libíd, lebo nekričí formu, ale rozpráva obsah.

Sedím v kuchyni, kde si kamarátka po práci otvára pivo. Sťažuje sa, búcha päťou o stôl a nohy má vyložené na ďalšej stoličke. Ja si pri tom obhliadam tvár v zrkadle, a rozotieram po nej Adapelén. Po pravej ruke mám

6 GYMSEN *editorial*

pohár ružového vína na vysokej stopke a po ľavej lifestyleový časopis s Gigi Hadid na obálke.

Ak by sme boli niekoľko desaťročí vzad, pravdepodobne by strany stola boli vymenené a namiesto Gigi by boli ihly so šitím.

Nie je dôležité, či by to tak bolo v poriadku, dôležité je to, či by sme to tak chceli.

Oslavujme ženy, ktoré zostávajú doma variť a vychovávať deti.

Oslavujme mužov, ktorí budujú kariéru.

Oslavujme ženy, ktoré budujú kariéru.

Oslavujme mužov, ktorí zostávajú doma variť a vychovávať deti.

Tolerancia a rešpekt je tým najbledším odtieňom ľudskosti. Učme sa to, čomu nerozumíme. A čomu porozumieť nedokážeme, rešpektujme.

Budíme nahlas vždy len vtedy, ak hlasom pomôžeme. A nech vtedy krič-íme s pľúcami stiahnutými až na doraz.

Oslavujme všetkých, ktorí prehovorí, keď treba zmenu a vtedy, keď treba za ňu bojovať.

Oslavujme všetkých, ktorí za ňu bojujú.

Oslavujme všetkých, ktorí sa spojili, vyšli na betón, do ulíc, otvorili ruky a ústa a nie iba v novembri 89, ale vždy, keď to bolo treba.

Táto #novemberissue je oslavou a vďakou za zmenu vybojovanú nehou.

Táto #novemberissue je pre slobodu a pre jej nové začiatky. Lebo žiadna prezidentka by nikdy nebola, keby tu predtým neboli stovky líderiek, manažériek, generáliiek a riaditeľiek.

Táto #novemberissue je pre vás, pani riaditeľka.

Lukáš Ludva
editor-in-chief

opinion

fashion

politics

interview

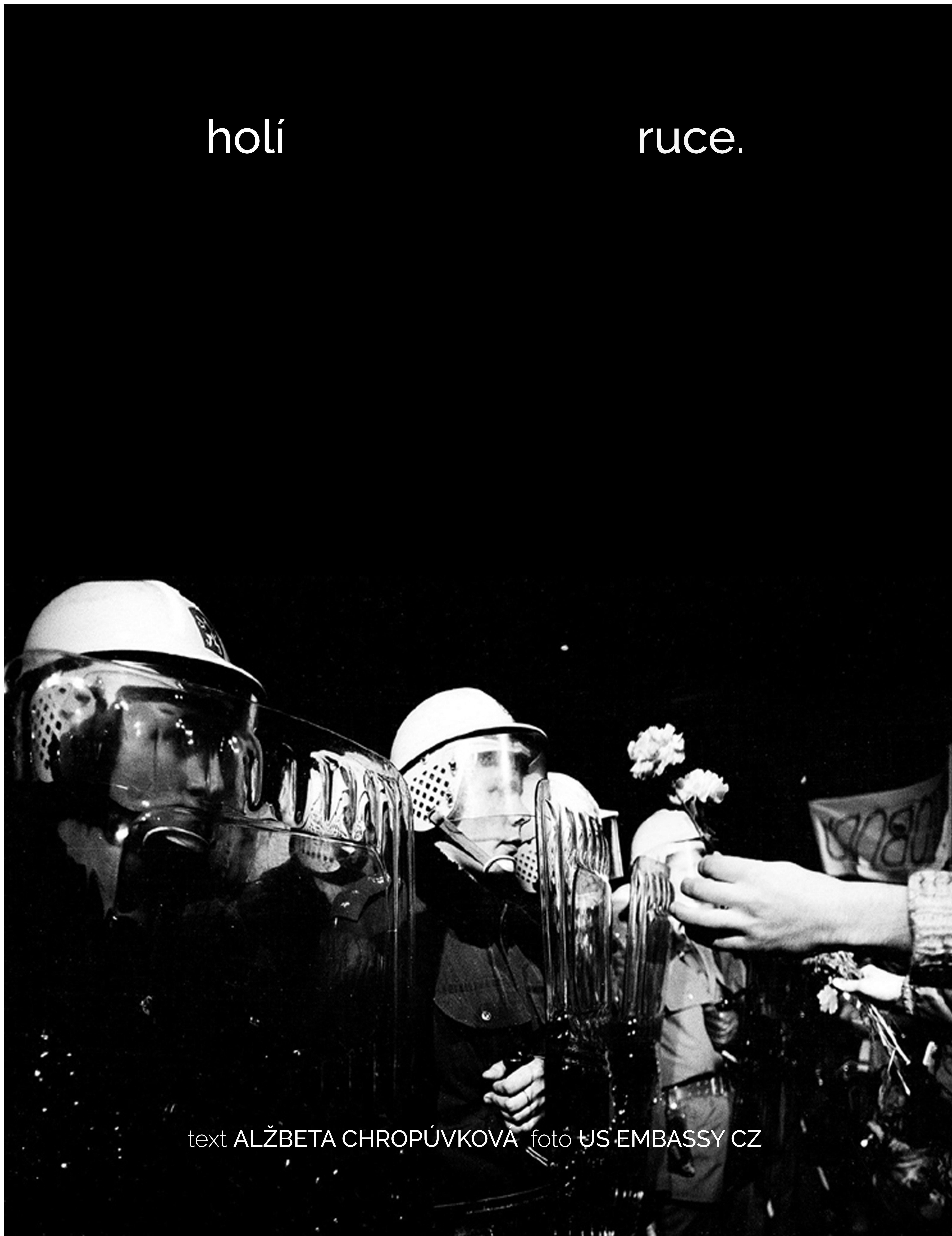

A large flock of birds, possibly swallows, is captured in flight against a clear, bright blue sky. The birds are scattered across the frame, with some appearing in sharp focus and others as soft, dark silhouettes. Their wings are spread, and they appear to be moving in various directions, creating a sense of dynamic movement. The overall composition is simple and elegant, focusing on the natural beauty of the birds in flight.

alžbeta chropúvková
richard ladislav
juraj foltín
lukáš ludva

holí

ruce.

text ALŽBETA CHROPŮVKOVA foto US EMBASSY CZ

Sľubujem pred svojimi druhmi, že budem pracovať, učiť sa a žiť podľa pionierskych zákonov, aby som bol dobrým občanom svojej milovanej vlasti, Československej socialistickej republiky..." znelo zborovo Slavínom. Pohybujúce sa ústa mladých žiačikov s omotanými sýto červenými šatkami okolo krku. Niektorí bez vydania čo i len hláska iba otvárali ústa, iní s rozžiarenými očami a z plných pľúc odriekavali svoj pioniersky sľub. Hrdo. Boli to deti. Vy ste boli deti. Všetci sme boli deti. Deti socialistickeho režimu. Režimu chladného a šedého, s ruským prízvukom a trsteničkou v ruke pripravenou švihnúť nám po predpaženej dlani aj po tom najmenšom prehrešku. Súdruhovia komunisti nás chceli v prvom rade poslušnými, v druhom rade vystrašenými a v neposlednom rade máličko hlúpymi. Keď sa nad tým dobre zamyslíte, taktika to bola dobrá. Výsledkom nesprávnej kombinácie týchto vlastností je totiž jedno a to isté, skrátka držíte hubu.

Deti však rastú, dospelí starnú, mladí sa búria. Dlane predpažené nad školskými lavicami sa dvíhajú nad hlavy na Václavskom námestí pričom nenásilne kričia:

„Máme holí ruce!“ Stáli voči zástupu gumených štítov a ešte gumenejších obuškov v rukách celkom vygumovaných ľudí. Kto hovorí, že sa nebál, klame.

Ja mám zatajený dych už len pri písaní týchto riadkov. Prvý krok musel byť najťažší, druhý o niečo jednoduchší, tretí najľahší, no za to najodvážnejší. Študenti, zvierajúc vo vytrestaných dlaniach kvety, pomaly kráčali v ústrety príslušníkov ZNB, zboru národnej bezpečnosti. Váha vo i hrdo, presne ako tie malé iskričky a pionieri. Boli vášnivo rozhorčení túžbou po slobode, no išli na to s nehou, s kvetmi, lebo chceli zmenu. Odmietali predstavu zapáľovať sviečky a pokladať karafiáty na hroby ďalších študentov zasiahnutých do chrbta sovietskou guľkou. Výstrely časom pohltilo štrnganie, pušný prach prebil kovový pach kľúčov. Tisícky zväzkov, dvakrát toľko vztýčených prstov, tisícky hlasov sľubujúcich si lásku. Aj o tom bola sametovo-nežná revolúcia, vďaka ktorej teraz môžeme dýchať slobodne a nahlas.

nehou
ku
slobode

kdy – když ne teď?

kdo – když ne my?

Ten výjav sa mi poslednú dobu vynára pred očami častejšie než, je na skoro dospelého človeka zdravé. Zánovná felícia, cesta druhej triedy, jesenné slnko precedené korunami stromov, tiene na povrchu vozovky tvoriace tmavú zmes s jej nedokonalosťami. V interiéri auta sedí rodina nižšej strednej triedy. Nervózna z nekonečnej aroztrasenej cesty, nervózna už len z princípu.

Okrem iného je rok 2005 a príšerný smrad vo vnútri auta. To začala hostina. Doobedňajšie hody typické pre rodiny tejto spoločenskej vrstvy – „lepeňáky“ s poctivou dávkou Májky vytiahnuté zo zaparenej jednoťáčkej igelitky. V tom smrade sedí na ľavom zadnom sedadle ešte jeden „smrad“. Malé, päťročné, obézne decko asi prvýkrát vo svojom krátkom živote fascinované niečím iným, než jedlom. „Ešte raz!

Ešte! Ešte! Ešte raz tato, fakt poslednýkrát,“ odprosuje hlavu rodiny. Tá unavená a znechutená, sústrediac sa na šoférovanie, rezignuje a splní synovi jeho zbožné prianie, natiahne ruku po rádiu a prepne pesničku. Znovu, znovu a znovu sa v značne nízkej audio-kvalite ozýva: „...a zakázali psát a zakázali spívat, a když bylo jim to málo, poručili dětem, modlit se jak si přálo veličenstvo kat...“

Veličenstvo kat: príbeh /desivý a reálny/

Dnes má „smrad“ devätnásť rokov, sedí vo svojej detskej izbe s hlavou preplnenou asi všetkým, bezvýsledne sa pokúša zaspáť.

V ušiach mu hrá stále Kryl... Vlastne nikdy neprestal.

Všetko mi to pripadá ako jeden a ten istý dlhý okamih, akoby sa jeho slová usadili v niektorom z rohov mojej hranatej lebky a nepretržite v ňom rezonovali. Chýba mi však tá detská naivita, s ktorou táto rezonancia narábala. Krylove texty už dávno nie sú rozprávky, pri ktorých som šťastný zaspával. Jeho životný príbeh už pre mňa dávno nie je príbeh o človeku, ktorý jednoducho rád spieval a dlho nemohol bývať doma, pretože mu to nejaký politik zakázal. Všetko už v tom čase som pochopil základnú vec - Kryl bol hrdina.

Škoda, že detské ideály v istom bode nečakane narážajú na realitu. Je to najsurejši budíček, ktorý človek v živote zažije. Pre mňa bolo súčasťou tohto budíčka zistenie, že rozprávka z môjho detstva bola každodenná skutočnosť mojich rodičov. Zrazu som si uvedomil, že Veličenstvo kat nebola mýtická postava žijúca na jednom z tých hradov, kam ma ako malého každý víkend ťahali, ale reálny človek v dovozovom obleku, sediaci na pravidelnom sneme ÚVKSC, a že nebol sám, že existovala celá sorta katov. Parazitov, ktorí sa priživovali na vlastnom národe. Z pätnástich miliónov ľudí si spravili rukojemníkov v ich vlastnom štáte a sebemenší hlas pýtajúci sa otázky slobody kruto umlčali. Táto infekcia napadla všetky sféry života- politiku, výrobu, kultúru, šport.

Všetko.

Masírovali mozgy celých generácií a keď sa im aj to zdalo málo, zo strachu o svoje holé zadky pracovné pozície poštvali ľudí proti sebe. „...syn otce nenávidel, bratr bratru škodil...“ spieva Kryl. Neistota a stihomam boli tam, kde mala byť dôvera a láska. Zlatá doba nenastáva, bude kamenná- Jó, ale ona už není!

Jáchymovské bane. Milada Horáková. Biľakov dopis. Zoznam je dlhý. A v dnešnej dobe, keď je cenzúra informácií minimálna, sa celý tento zoznam dostáva ku generácii mladých ľudí.

Znepokojuje nás to.
Rozhorčuje.

Pamätám sa, ako som na päťdesiate výročie vpádu vojsk Varšavskej zmluvy po dopozieraní dobových svedectiev na jednej z ČT-čiek, dostal do tela taký nerv, až som vybehol k oknu, otvoril ho a chystal sa zakričať: „BURACI!“ Alebo ešte lepšie: „PROLETÁŘI VŠECH ZEMÍ VYL...“ (veď, všetci sme to videli.) V tom okamihu som si uvedomil jednu nádhernú skutočnosť. Nie je na koho kričať.

Zbavili sme sa ich.
Vyhnali sme ich.

Bol to pocit prirovnateľný k prvej láske a k chvíli, keď si v zime po celom dni na svahu dáte dole lyžiarky. Je úžasné, že sa občania našich dvoch malých republík spojili a bez jediného výstrelu, bez náznaku agresie, ozbrojení maximálne kľúčmi, budíkmi, vlajkami a vlastným odhodlaním, vyzvonili

BURAKOV z našich krajín.

Občas však možno započuť: „Nežná bola jedna veľká fraška a divadlo. Tým šaškom na uliciach v podstate nič nehrozilo.“ A podobné „exkrementy“, čo z úst vypúšťajú mastnovlasí poslanci. Účelom týchto tvrdení je vytočiť niektorých ľudí do nepričetnosti, pretože jednoducho neverím, že ignorantstvo sa dá posunúť na takúto úroveň prirodzenou cestou.

Treba uznať, že vo finálnej fáze revolúcie bolo jasné, že režim padne a teda nehrozí vojenský zásah.

No nemôžeme ignorovať skutočnosť, že režim nepadol zo dňa na deň a udalostiam na námestiach predchádzal nemalý počet osobných hrdinstiev jednotlivcov, ktorí za to zaplatili častokrát vlastným životom a teda banalizovaním Nežnej revolúcie sa títo jedinci dopúšťajú značného chrapúňstva. Pripúšťam, zvonenie na námestiach bolo už len sym-bolom. Bola to však pomyselná hrana pre červených parazitov, manifestácia toho, ako sa nám podarilo rozložiť netvora zvnútra. demokracie rozkvétá, byť s kosmetickou vadou

Osemdesiatydeviaty je hlavným zdrojom hrdosti na mojich rodičov a na celú ich generáciu ako takú, no je načas dať si dole ružové okuliare, alebo si naliať čistého vína. Ja budem preferovať to víno. Ulejme si teda. Zvuky štrngania, rečnicke figúry, revolučné heslá- všetko stíchlo. Námestia sa vyprázdnila. Eufória vyprchala.

16 GYMSEN *opinion*

Čakal nás tvrdý návrat do reality, však už ako mladý a hlavne slobodný národ. Ako to ale býva a ako to vždy bude - všetko mladé je sprosté. (Sám ako predstaviteľ mladosti môžem potvrdiť, že som len natoľko bystrý, aby som vedel, ako sprostý som.)

Prešli sme si všetkými strasťami, ktorými si mladosť prechádza. Vyskúšali sme si rôzne nekonvenčné módne trendy.

Mojím obľúbencom bolo napríklad masové prezliekanie kabátov, ktoré zažilo svoj vrchol hneď po páde komunizmu. Taktiež sme si našli netradičné koničky. Z nich určite stojí za zmienku naša náhla mánia v tunelovaní, ktorá pretrváva v slabšej podobe dodnes.

A napokon sme sa nechali zlákať pokušením, ktoré je nočnou morou každého zodpovedného rodiča - vstúpili sme do mafie. Nechali sme sa ňou skrz na skrz ovládnuť a zahodili sme aj posledné zvyšky racionality. A keď sa náhodou snažila pozviechať a vystúpiť proti tomu, umlčali sme ju špinavými praktikami. Únosy. Bomby v autách. Našu každodennú prax opantal nový „bubák“.

Ale

„budoucnu dočista prikvačí očista- a žiadnym preludem strašit se nebudem“

Dnes máme za sebou zhruba tridsať rokov slobody. A snažíme sa tak vystupovať ako solídny tridsiatnik s usporiadaným životom, bez zlovykov, ktorý má upratané a minimálne ďalších 30 rokov slobody pred sebou. Vytvárame okolo seba ilúziu zodpovednosti, no človek môže mať šedý zákal a prehliadne skrz jej tenkú vrstvu. Tuneluje sa stále tak isto. Prezliekajú sa kabáty. Mafia je stále najvyšším štátnym orgánom. Zmenili sa len tváre a praktiky, podstata ostáva.

Je tu jedno veľké ale, ktoré je tak často omielané, až sa stal z neho gýč, no omielané je možno iba preto, že je to objektívna pravda - sme to my, mladá generácia, ktorá má jediná šancu upratať tento neporiadok (keď však vidím, koľko mojich rovesníkov „oplešatelo“, začínam mať mierne obavy).

Preto apelujem na všetkých troch mladých ľudí, čo sa nejakým zázrakom dočítali až sem, čítajte, informujte, vzdelávajte sa, ale hlavne buďte aktívni, pretože s pasívnym tupcom sa najlepšie manipuluje.

Na záver doplním len jedno svoje pseudomúdro, ktoré mi napadlo pri počúvaní S pánom Bohom idem od vás: politizovanie na akademickej pôde je taktizovanie a vypočítavosť, no ukázať prstom na vraha je morálnou povinnosťou pedagóga.

tridsať rokov

V novembri si pripomenieme 30. výročie začiatku Nežnej revolúcie. Revolúcia okrem porážky totalitného komunistického režimu priniesla množstvo pozitívnych zmien. Priniesla i veľmi výnimočný politický úkaz v našich novodobých dejinách. Spojenie opozície.

Opozície zloženej z kresťanov i ateistov, liberálov i konzervatívcov, Slovákov i menšín, umelcov, hercov, študentov a celého národa. V novembri 89 sa dokázala celá občianska opozícia spojiť a zahodiť svoje nezhody, ktoré mali v množstve problematických tém. Spojili sa proti neslobode a nefungujúcemu štátu.

Spojili sa, lebo museli. Spojili sa, lebo vedeli, o čo bojujú a o čo bojovať musia. Vyhrali. Aj vďaka ich rozumu, diplomacii a umeniu sa spojiť pre spoločný, vyšší cieľ Slováci ako národ zažívajú najlepšie obdobie počas celej svojej existencie.

text JURAJ FOLTÍN foto TASR

Dnešná opozícia stojí pred podobnou úlohou. Na jednej strane stoja strany, ktorých poslanci si prestávajú vážiť demokraciu, snažia sa ohýbať a manipulovať s ústavou, šíria účelovo dezinformácie a nenávisť (ĽSNS, Harabin a aj Smer). Práve vďaka stranám, ktoré čisto z vidiny politického zisku vnucujú nám občanom kultúrno-etické témy (LGBT, interrupcie) namiesto tých podstatných, ako sú školstvo, zdravotníctvo či súdnictvo.

Práve otázky ako LGBT rozdeľujú spoločnosť na dva často nezmieriteľné tábory. Spoločnosť, ktorá je nezmieriteľne rozdelená, ubližuje v konečnom dôsledku len sama sebe. Vznikajú v nej zbytočné problémy, ktoré môžu vyústiť až do ozbrojených konfliktov (Blízky Východ), či (a v našich podmienkach asi reálnejšieho príkladu) do bodu, kedy sa nebudú môcť viesť debaty o politike, napríklad ani na rodinných oslavách, bez toho, aby sa rodina nepohádala. Podobná situácia je dnes v USA.

Hlavný cieľ dnešnej opozície je poraziť Smer, ktorý môže za aktuálny katastrofálny stav školstva, zdravotníctva a justície. Toto je primárny cieľ, ktorý hlása opozícia. Často pritom zabúdajú na nemenej dôležitú vec, ktorú zatiaľ nedokážu dodržiavať a môže to byť hlavný dôvod, prečo tu bude aj ďalšie 4 roky vládnuť Smer. Tou dôležitou vecou je konečne prestať riešiť svoje žabomyšie vojny.

od zmeny

Priam dokonalým príkladom je vnútrostranícky boj v SaS či duel v relácii Na telo medzi Igorom Matovičom (OĽaNO) a Alojzom Hlinom (KDH). Obaja sa snažia získať toho istého voliča, konzervatívneho kresťana. To ich však neopravňuje správať sa pol roka pred mimoriadne dôležitými parlamentnými voľbami tak nezodpovedne. Namiesto toho, aby ukázali Slovensku, že sú schopní prevziať riadenie štátu a vedia spolupracovať, tak sa medzi sebou urážajú a hádajú. Správajú sa presne ako tí, ktorých sa snažia nahradiť. Je to od nich minimálne hlúpe a politicky nezodpovedné.

O istý zmier medzi opozičnými stranami sa pokúsili strany PS/Spolu (liberáli) a KDH (konzervatívci), ktorí podpísali dohodu o neútočení. V nej sa zaviazali riešiť podstatné problémy Slovenska, ako je napríklad aj nedôvera občanov v štát a neútočiť na seba v otázkach, v ktorých sa ich svetonázory rozchádzajú (interrupcie, práva LGBT komunity). KDH aj PS/Spolu sa snažia túto dohodu dodržiavať. PS/Spolu a Kiskova strana Za ľudí sa snažia zatiaľ ne viesť konfrontačnú kampaň voči možným povolebným partnerom. PS/Spolu dokonca ponúka Kiskovi spojenie sa do trojkoalície. Je to zatiaľ však od našej opozície málo. Kým nepochopia silu neútočenia, zahodenia osobných sporov pre dosiahnutie úspechu aj strany ako SaS, OĽaNO, KDH (dohoda s PS/Spolu je vynikajúci prvý

krok v SMK, tak šanca na zmenu vlády a prípadného vydržania vo vláde počas celých 4 rokov je minimálna.

Ak si dnešná opozícia neuvedomí, v čom bol November 89 jedinečný a silný, tak sa ľahko môže stať, že slovenskú demokratickú spoločnosť zasiahne tvrdá rana. Bude to rana, ktorá bude bolieť celú republiku nielen štvorročné volebné obdobie 2020-2024, ale oveľa dlhšie. Rana, ktorá nemusí nastať, ak si predsedovia opozičných strán vstúpia do svedomia a zahodia svoje egá. Demokratická opozícia musí začať konať rozumne, zodpovedne a citlivo. Iná cesta k výmene súčasnej vládnej garnitúry neexistuje a po voľbách v 2020 ani dlho existovať nemusí.

Nepokazte to a myslite na dôležitý odkaz Novembra 89.

Zaslúži si to.

p ä ě

o d t i e ň o v

š a t k y

i v e t y

r a d i č o v e j

Iveti..! Nezabúdaj, pondelky nie sú zlé, sú také, aké si ich urobíš.

Got the club goin' up
On a Tuesday
Got your girl in the cut and she
choosey

On Wednesdays we wear pink!

Štvrtok, štvrtok malý piatok.

Alexa play Friday I'm In Love by The Cure!

Na Ivetu Radičovú, silnú ženu a výraznú osobnosť v našej politike, si určite všetci spomínate. Ale ak vás zradila pamäť, dovoľte mi pripomenúť pár faktov, ktoré vás hodia späť do politického diania rokov minulých.

Vyštudovaná sociologička a bývalá členka strany SDKÚ-DS, ktorej stačil iba rok na to, aby vďaka svojmu nekompromisnému vystupovaniu „železnej lady“ aka Margaret Thatcherovej, predbehla v popularite predsedu samotnej strany Mikuláša Dzurindu.

V prezidentských voľbách sa stretla s Ivanom Gašparovičom, kde aj napriek neúspechu získala podporu takmer milión voličov. Takže ako sám Gašparovič hovorí: „Česť víťazom a sláva porazeným!“ Pretože v roku 2012 sa stala predsedníčkou vlády.

Aj pre časté kritizovanie za neschopnosť udržania si vlády, sa pre viacero ľudí stala a je, prvým symbolom ženskej moci v politickom dianí na Slovensku.

Silu ženy si spolu pripomíname aj v našom #novemberissue. Preto vám predstavujeme týždeň v podaní #WomenInCharge, Ivety Radičovej a jej ikonického módného doplnku, ktorý je oddávna symbolom ženskosti a nehy.

When I wear a silk scarf I never feel so definitely like a woman, a beautiful woman. – Audrey Hepburn

**О том, как Советы
должны были учить
нас моде, а не
кириллице.**

Režim či nie, aj počas socializmu sa chceli módni nadšenci vymaniť z pút nudnej konvencie. Nie natoľko, aby pritiahli pozornosť príslušníkov ŠtB, ale taktiež sa odmietali vliecť s prúdom trendu východného bloku.

**O tom, ako nás
Soviety mali
namiesto azbuky
učiť o móde.**

Boli to deti z Tuzexu.

Bony, nekúpiš bony? S touto otázkou sa stretol snáď každý, kto sa narodil v socialistických časoch, ba ešte skôr. A pre deti narodené v rokoch nedávnych, bony boli formou peňažnej meny v tuzexe, ktorý bol jedinou maloobchodnou sieťou, kde sa za socializmu dal kúpiť zahraničný tovar. Tuzex bol na rozdiel od šmelinárskych trhov či pašovania pri návrate z dovolenky legálny, avšak aj tak nie jednoduchý. Aby ste si uchmatli značkové americké džínsy, potrebovali ste nie len ostré lakte, ale aj poriadnu dávku odhodlania. Ľudia pre tento rifľový zázrak či talianske čižmy dokázali stáť aj v niekoľko hodinových radoch.

No väčšina predsa len pracovala, poslúchala a nakupovala, čo nám Sovietska únia dovážala a diktovala. Tričká z bavlny, šatky z hodvábu, topánky z kože (a sklenené fľaše na mlieko, pivo či malinovky, berme si príklad deti!). Sovietska ideológia sa týkala najmä kvality, produktivity a praktickosti, teda bola proti akémukoľvek druhu konzumizmu.

Ruská móda dnes.

V posledných rokoch ruská móda zaznamenala hviezdny vzrast post-sovietskej estetiky. Vďaka práci módného návrhára Goshy Rubchinského, zaznamenávajú búrlivé ruské deväťdesiate roky v móde medzinárodný úspech.

Sovietska móda.

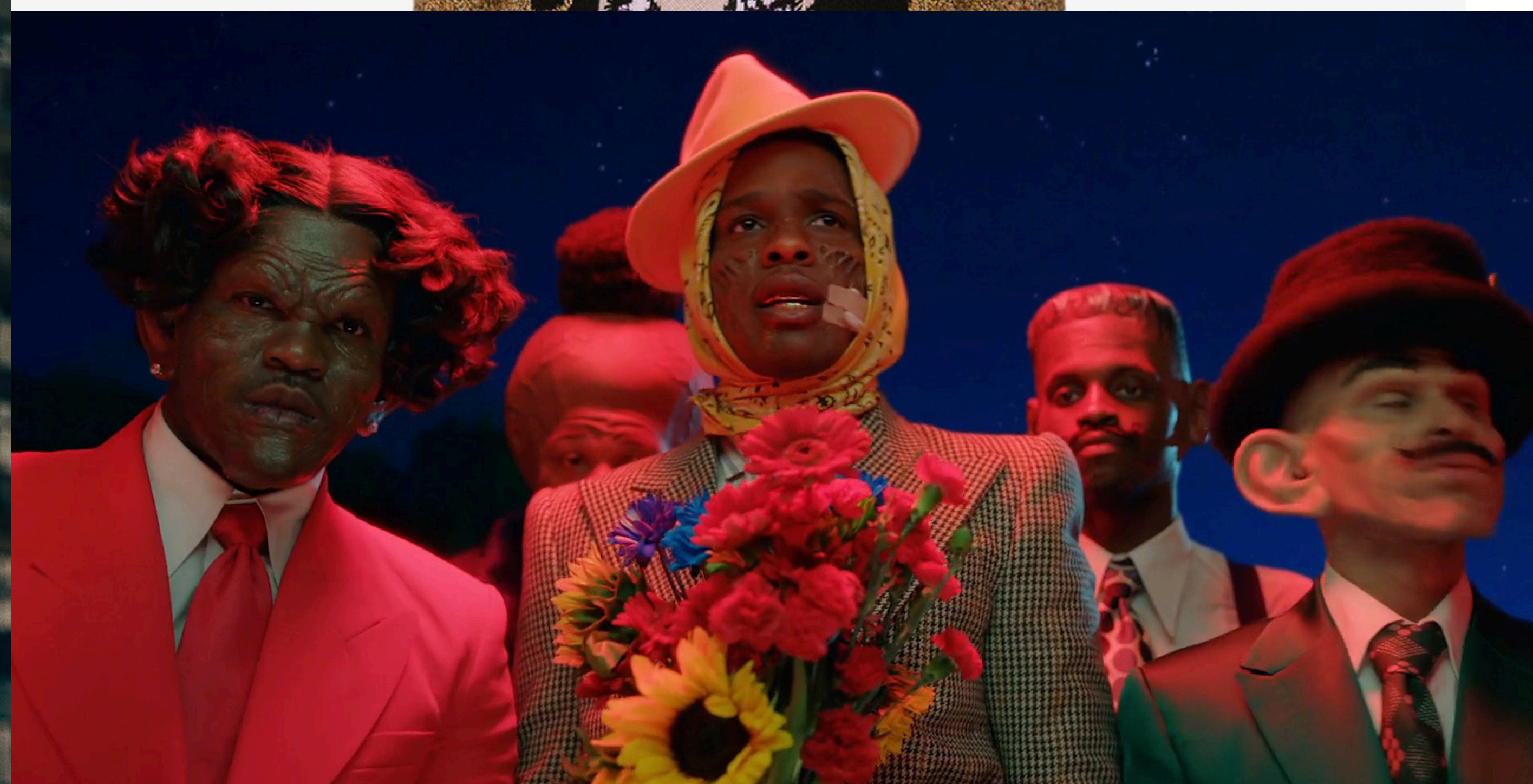
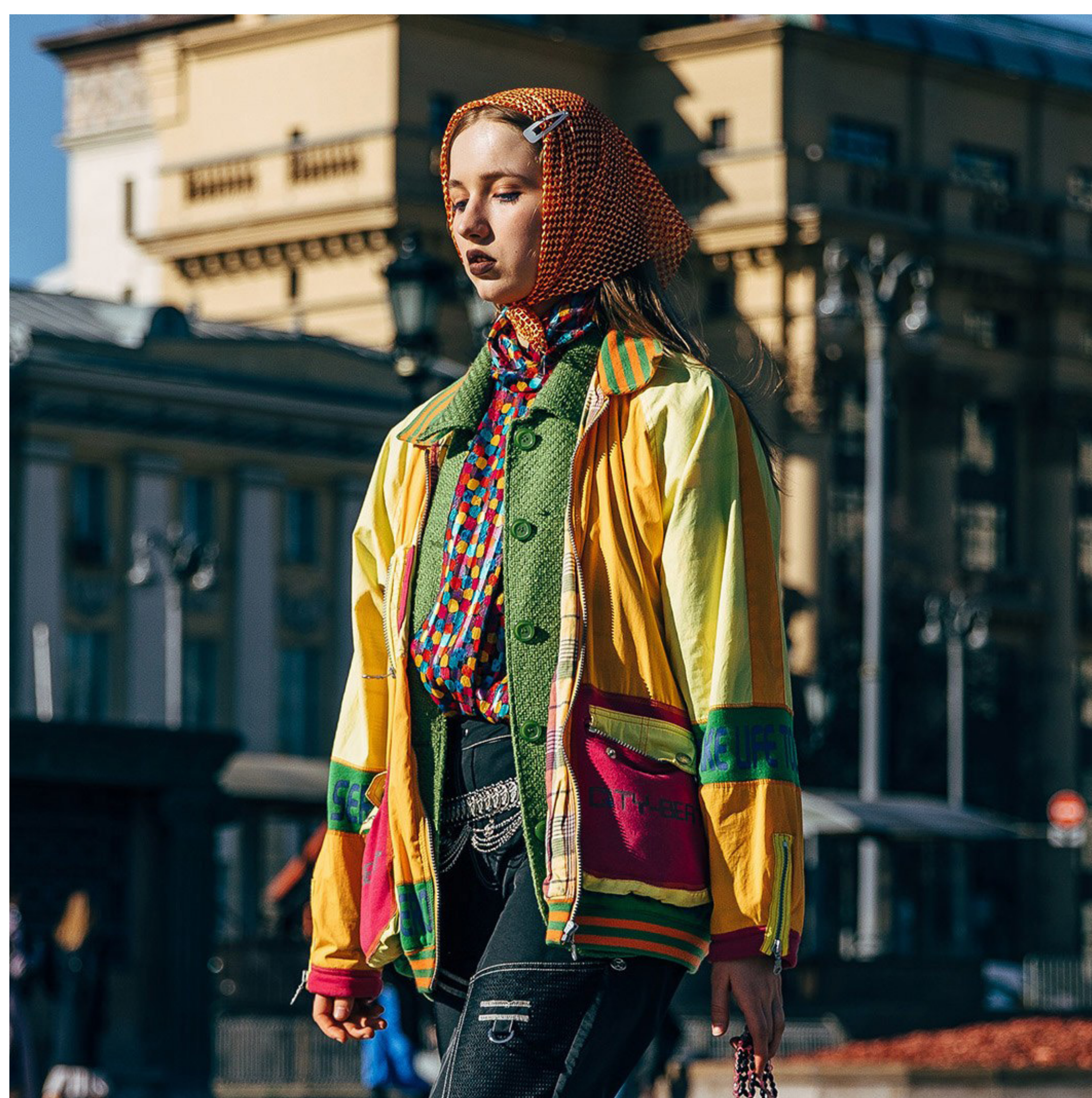
No hlbšia história sovietskej módy zostáva do značnej miery stále neoceňovaná. Dokonca v niektorých ohľadoch kombinácia slov „sovietsky“ a „módny“ znie stále trochu ako oxymoron. No je tomu ozaj tak? Pozrite sa bližšie a zistíte, že nespočetne veľa socialistických módných vychytávok sa vymaňilo spoza hraníc železnej opony a valcuje už niekoľko rokov kolekcie popredných obchodných domov ako Vetements, Gucci či Dior.

Sovietska módna terminológia:

Rozoznáte svoju ushanku od babushky a babushku od awosky? Všetky tieto sovietske módne trendy valcujú fashion weeky od Moskvy, New Yorku až po Paríž. Spoznávate ich?

BABUSHKA

Značka Gucci predstavila vo svojej pre-fall kolekcii aj niekoľko kapucní inšpirovaných babushka šatkami a ich cena sa pohybuje okolo

Známy americký interpret A\$AP Rocky vydal tento rok single s názvom Babushka Boi.

Babushka – typická sovietska šatka uviazaná okolo hlavy.

USHANKA

Stalin v ikonickej ruskej
čapici – ushanke.

AWOSKA

Kabelka značky Vetements za viac ako 3000
dolárov, na štýl typickej sieťovanej tašky z čias
socializmu – awosky.

OVERSIZED OBLEČENIE

Nedostatok sortimentu v Sovietskom zväze zapríčinil to, že ľudia museli jednoducho nosiť aj o niekoľko čísel väčšie oblečenie, ak chceli vôbec niečo nosiť. Trend nadrozmerných ob-levkov, mikín či šiat teraz vidíme na móloch prehliadok značky Balenciaga, Calvin Klein či spomínaný Vetements.

V skutočnosti, je nemožné odoprieť ľuďom túžbu po expresivite a vyjadrení samých seba cez kúsky oblečenia, napriek tomu, že výber je veľmi obmedzený. Sovietska móda často pochádza z miesta nedostatku. Toto je jeden z dôvodov, prečo je sovietsky prístup k štýlu dnes neuveriteľne relevantný: všetko je o udržateľnosti a práci s tým, čo máte. Po celé desaťročia si luxusná móda osvojila strohé kúzlo pracovných odevov, a čoraz viac sa zameriava na čaro chudobnej a chladnej autentickosti tejto krajiny vo forme sieťových tašiek či ručne pletených odevov. Pokiaľ ide o to, ako sa obliekame a ako nakupujeme, určite by sme sa od soviетov mali čo to naučiť.

pani riaditeľka

RNDr. Iveta Petrovičová

o vízii. o minulosti
a budúcnosti.
o zmenách a že tie
občas bolia.

Ak dovoľíte, začneme minulosťou. Je to desať rokov, čo ste sa stali zástupkyňou riaditeľa a chceli by sme sa spýtať, čo vás toto obdobie naučilo?

Boli dve také veci, prečo som do toho išla. Zomrel manžel pri autonehode, takže na barák a tri decká som zostala sama. Čiže ste dúfali, že keď pôjdete na post zástupcu, tak sa o nejaké to eurko posuniete. Druhá vec, a za to sa hanbím, ale poviem to, nevedela som poriadne, čo je to mailová adresa, elektronická pošta, povedala som si, toto je výzva. Keď budem robiť zástupkyňu, tak mi nezostáva nič iné, ako sa to naučiť. Lebo keď nie ste prinútení, tak sa nebudete učiť, ja som tiež taká ako aj vy. (smiech)

Čím sa teda líši pozícia zástupcu riaditeľa od učiteľa?

Ako na to odpovedať? Je to veľmi rozdielne. Práca zástupcu, to je všetko o vás, musíte poznať programy, všetko spracovávať v elektronickej podobe. Všetko je elektronicky prepojené, ak niečo zmeníte v jednom, musíte často aj v ďalšom. Ja som už bola taká unavená z tejto práce, že som v januári rozmýšľala, že pôjdem niekde na základku a tam si v klude budem učiť do dôchodku. Úplný opak sa stal.

Vy ste si teraz vymenili pozície s pánom Otépkom. Čo si ceníte na období, keď on bol riaditeľom, a čo by ste mu naopak vytkli?

Elektronizáciu a toto všetko máme vďaka nemu. Len teda, tá tímová práca tam chýbala, nie len všetko delegovať. Už teraz viem, že nie je dobré, keď sa ide z postu učiteľa priamo na post riaditeľa. Mal by si to každý odkrútiť ako zástupca, lebo to je ten hromozvod na škole. Otéпка mal

ísť viac do toho, starať sa o ten proces, starať sa o vás. Treba kontakt, ja vás potrebujem vidieť, tú masu rodičov a všetkých. Vždy keď prišli noví prváci, podotýkal, že nezdravia. Ja som vtedy povedala: „Čo si myslíš, oni ťa nepoznajú, myslia si, že ide nejaký strýček po chodbe. Povieš pár teplých slov do mikrofónu a to je všetko.“ Ale je to aj o osobnosti, on je viac uzavretý. Hovorím študentom: „On je dobrák od kosti, nebojte sa ho.“

Prvý školský deň bol vždy ten najchaotickejší. Pán riaditeľ mával síce príhovor do rozhlasu, ale to bolo všetko. Vy ste sa však tento rok postavili osobne pred celú školu, učiteľov, žiakov aj rodičov v telocvični. Prečo?

Hej, to bolo to, že ja vás potrebujem vidieť a privítať prvákov. Ja nebudem hovoriť do rozhlasu, je to neosobné. Mala som pocit, že to malo úspech, ja som sa teda pri vás cítila dobre. Aj ten nápad s darčekom, to kvôli tomu, že my sa musíme „zviditeľniť“. Nás nie je vôbec počuť, veď keď spomeniem posledné prijímačky, to bolo fiasko. My si hopkáme, že sa nám hlási 70 prvákov, avšak keď prišiel čas zápisu, tak sa tu zapísalo, prosím pekne, 49 ľudí.

Nežijeme si tu na gymnáziu, v akejsi bubline? Sme výberová škola. Žiaci majú možno pocit že takto bezproblémovo to vyzerá na všetkých školách a učitelia môžu byť asi radi, že nemusia riešiť také problémy, ako by riešili niekde inde.

Prvá vec, ja si na vás strašne vážim, že ste asi fakt tá špica spoločnosti. Vždy som sa rozčuľovala na učiteľov, keď bola porada a riešili sa dvojky zo správania. Hovorím im, vy ani neviete za čo ich inde dávajú. Čo mi vadí na učiteľoch, mnohí žijú

v tej bubline. Do roboty z roboty, a stále dokola. Koľko sú zo školy von, koľko vecí sa odvtedy zmenilo... Učiteľ by sa mal vzdelávať. Že by vyšli niekde von, stretávali sa aj s inými učiteľmi, hrôza, tisíc prečo sa nedá. Povedala som, že budem podporovať účasť na konferenciách, aby nežili v tých bublinách, práve to sú miesta, kde stretnete kolegov a môžete zistiť, ako to funguje, prípadne nefunguje na iných školách. Každý by si mal ísť vyskúšať učiť aspoň na mesiac na učňovku alebo na základku, kde je niekoľko tzv. začlenených, tam zistí aké je reálne školstvo. Kto ide učiť, mal by byť učiteľom srdcom. Neznášam vetu, že pracujem do výšky svojho platu. Keď sa ti nepáči, tak to nerob, každý má možnosť zmeny.

Aká je vaša vízia do budúcnosti? Na splnenie ktorých vašich plánov by ste v momente, keď skončíte ako riaditeľka a budete bilancovať svoju prácu, boli hrdá?

To viem celkom presne. Čo je veľmi dôležité si uvedomiť, doba sa zmenila, my sme tu pre vás, nie vy pre nás. Je to ako obchod. Prídeš do nejakej predajne, nepáči sa ti, zatvoríš dvere, ideš inde, veď ponuky je dosť. Toto isté je aj v školstve. Chcem dosiahnuť, aby ste boli vy študenti a vaši rodičia spokojní, to bez spätnej väzby nepôjde. Chcem robiť hospitácie a nebudem ich ohlasovať, lebo keď ich ohlásim, zahrá sa divadlo a ja vypíšem formálny papier. Nechcem ubližovať, tie hospitácie sú na to, aby som aj chválila a ja chcem chváliť. To ľudské, to si budem na nich všímať. Nevie, ako sa mi to podarí, ale idem do toho.

Preto ste išli do výberového konania?

Bol to taký špecifický dôvod, nebudem to

komentovať, najskôr som to nemala vôbec v úmysle. A keď som tým prešla, bola som z toho normálne smutná. Nepociťovala som radosť, dokonca som premýšľala, či vôbec pôjdem na vymenovanie. No na škole mi fakt záleží, preto som to zatiaľ nevzdala, uvidíme.

#novemberissue sa nesie v myšlienkach nehy, zmeny, slobody. Keďže na vás vidíme to odhodlanie robiť zmeny, máme pocit, že u študentov vzbudzujete dôveru. Vnímate to ako záväzok?

Dúfam, že vás nesklamem. Áno, je to strašný záväzok a trápi ma to, bojujem s tým. Nikto nie je ideálny, poznám slabiny a ak bude v mojich silách posunúť niektoré veci správnym smerom, určite sa budem snažiť.

Aké problémy máte presne na mysli?

Napríklad ak sa vám niečo nepáči, snažte sa to učiteľovi vysvetliť tak, aby ste ho neurazili, hľadať ten kompromis. Ale niektorí to berú veľmi osobne. To bude možno tým, že spätná väzba nám určite chýba a nevieme prijímať kritiku. Vždy som sa snažila o konsenzus. Je veľmi ťažké začať veci robiť zrazu inak. Zmena, po ktorej vy túžite, nenastane zo dňa na deň, ale verím, že ďalšie generácie to zažijú, lebo ja do toho idem, a keď to nenaplním, som ochotná dať po 2 rokoch výpoveď.

Dnes už je bežné, že sa na vedúce pozície dostávajú aj ženy. Ale stretávame sa s tým, že sa od nich očakáva, že budú väčšie. Myslite si, že sú takéto očakávania aj na vás?

Nepoznám ma, ja viem byť tvrdá, život ma naučil. Ale všetko zlé je na niečo dobré. Keď muž tra-

gicky zahynie a na krku vám zostanú 3 malé decká, tak musíte prevziať kormidlo v rodine, byť matkou aj otcom. Rovnako to bude aj tu, keď nebude poriadok v tejto krajine, tak bude aspoň tu, na tomto pracovisku .

Vieme, že škola je apolitická inštitúcia, no o niektorých profesoroch sa potichu vie, aké majú politické názory, a že sympatizujú s krajne pravicovými až extrémistickými politickými hnutiami. Je samozrejmé, že ak by takéto názory prezentovali v škole, v poriadku to nie je. Ak to však robia na sociálnych sieťach, je to v poriadku?

Zakázať mu jeho názory nemôžem. Na pôde školy medzi žiakmi svoje názory nesmie prezentovať a robiť im agitáciu. Ak sympatizuje so stranou, ktorá je legálna, veď tu máme aj extrémistické strany legalizované, môžem mu to zakázať?

Ale tu žiadnu prezentáciu takýchto názorov nedovolím.

Pred dvomi rokmi sa tu objavila nástenka, s grafickými prácami žiakov, viac ich bolo násilných, ale jeden mi utkvel v pamäti, mal text, citujem: "Ak ich nezastaví plot alebo oceán, zastaví ich hrubá sila". Pod ním, obrázok tanku. Je toto stále sloboda prejavu?

Už nie, to by nemalo byť. Teraz mám čerstvé informácie, že extrémizmus je hlavným predmetom skúmania na školách. Trnavský kraj vedie v extrémistických názoroch na školskej pôde. Malo by sa s vami hovoriť, občianska, etika, tam by ste mali diskutovať. Problém je

asi ten, že tí ,čo majú extrémistické názory, sú ticho, neprejavujú sa. Idú na to veľmi rafinovane.

Presne. Tu možno zase narážame na tú bublinu, že si myslíme, v akej vyspelej a liberálnej spoločnosti tu na gymnáziu žijeme, keď tak diskutujeme, ale diskutujú možno len tí s rovnakým názorom.

Áno, hovorí sa, že extrémisti konajú „veľmi ticho a nevinne“.

Vo februári roku 1989 prešlo Slovensko veľkou zmenou, nežnou revolúciou. Zúčastnili ste sa jej?

Jááj to bolo dávno. Poviem to takto, na svet sa mladý človek pozerá inak. Úprimne som sa tešila, nezúčastnila som sa manifestácií, všetko som sledovala z obývačky televízora. V osemdesiatom deviatom v septembri som začala učiť.

Takže ste boli ešte pani súdružka?

Áno presne tak, súdružka. Ale čo to znamenalo? Každý pondelok ideovo-výchovno-politické vzdelávanie a vždy ste si museli pripraviť referát ako na zjazde. Lenže vo mne bol vždy taký rebel, ja som neznášala faloš, pretváрку. Raz som si na tému, ktorú si už nepamätám, takú kritiku pripravila, bola som prvá a najmladšia v učiteľskom zbore, čo som si to dovolila a niečo to pohlo. Aj tí starší sa potom vzchopili a tiež niečo povedali. A keď prišiel november, to bola taká radosť, že vám nikto

do ničoho nebude kecať, nebude diktovať, nastali pondelky bez politického vzdelávania. To boli až slzy, lebo my Slováci, než si niečo vybojujeme, než „vylezieme do ulíc“, pána beka, nám to trvá. Hovorím, my sme holubičí národ. Ale demokracii sa musíme učiť, veď ako to dopadlo, ako keď vypustíte levy z klietky. Teraz nevieme, kde je uzda, tá miera, žiadne mantinely. Koľko korupcie a rozkrádania. Snáď vy sa toho chopíte inak.

Tak my sme práve tá generácia, ktorá nezažila komunizmus ani v detstve. Ale ja mám pocit, že ten trend u nás je skôr taký, že rastie na jednej strane liberálna, demokratická spoločnosť a na druhej strane stúpa extrémizmus, a teda krajná pravica. Každá generácia sa asi potýka s vlastnými problémami.

To áno. Ja skôr premýšľam, kde sa berie extrémizmus.

Sú tu ľudia, čo cítia, že nie je niečo v poriadku. Korupcia, chudoba v rôznych regiónoch Slovenska. A v menej vzdelanej spoločnosti fungujú lepšie naoko jednoduché, rázne, populistické riešenia. Vytvorí si toho nepriateľa, ktorý za všetko môže. Práve tomu menej inteligentný človek verí.

Úplne super si to povedal. Robia to nenápadne a rafinovane. Aj kvôli tomuto chcem ísť medzi rodičov a presviedčať ich, aké dôležité je vzdelanie a že gymnázium je najlepšia voľba, ak chcete študovať na vysokej škole. Vzdelanie je veľmi dôležité, človek je určite menej náchylný podľahnúť rôznym vplyvom

a vie si vytvoriť vlastný názor.

Čo pre Vás znamená sloboda?

Možno čakáte, že poviem, čo napadne skoro každého, robiť si, čo chcem, hovoriť, čo chcem, ísť, kam chcem... No nie je to tak. Už keď sa narodíme, nerobíme, čo chceme. Začneme plakať a okolie sa snaží o to, aby sme stíchli... Sloboda, to je pre mňa príroda. Kráčať lesom a počúvať len šum lístia a štebot vtákov kdesi v korunách stromov. Vystúpiť na končiar bližšie k slnku a vychutnávať si pohľad na naše Slovensko. A pri tých nádherných panorámach si poviete: "Škoda, že taká krásna krajina musí na svojich pleciah nosiť toľko charakterov".

science

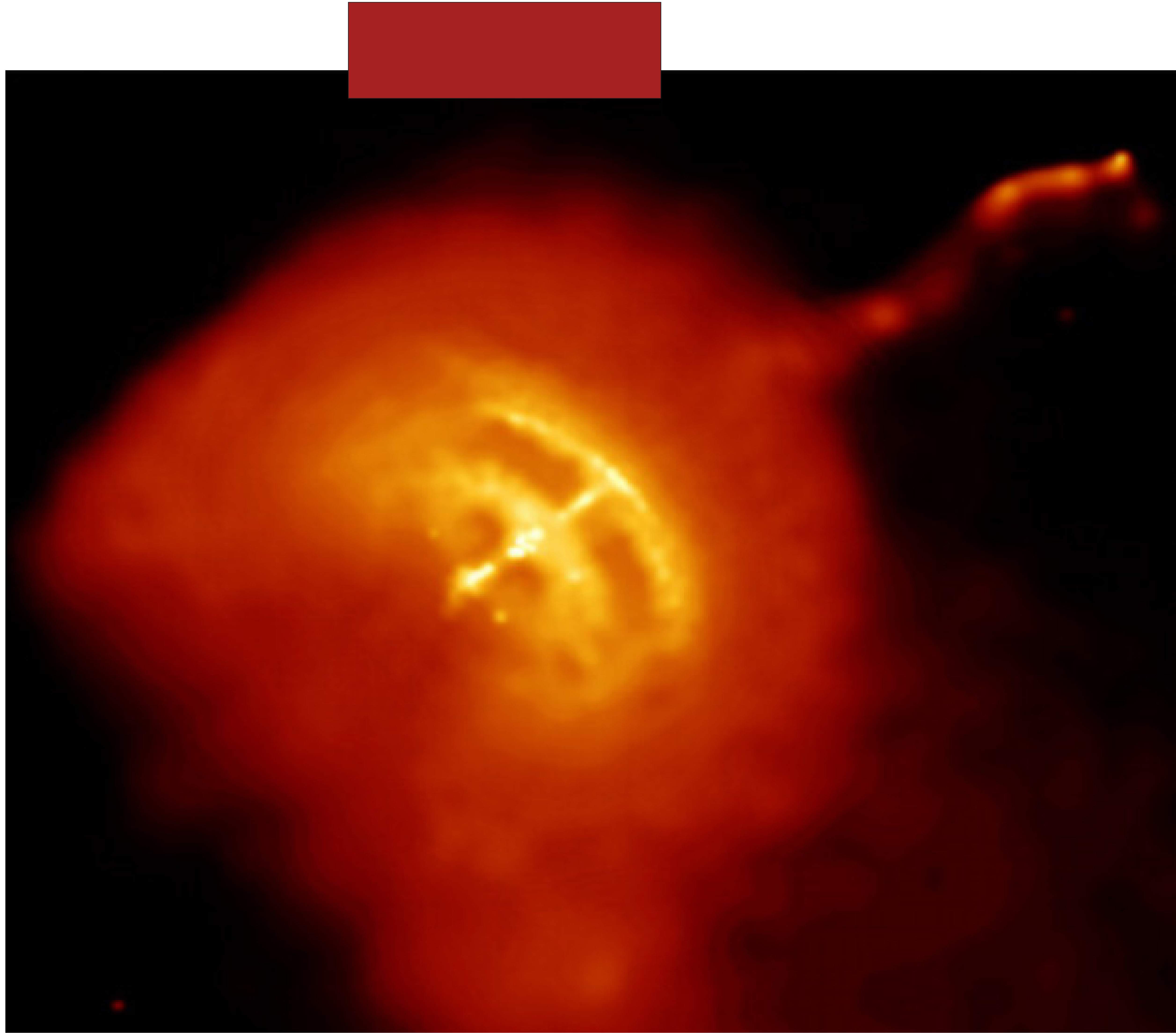
culture

eco

art

martina sabová
ema vícenová
lucia kollárová
juraj chábela

mŕtve hviezdy, ktoré zmenili objavovanie vesmíru

Bol rok 1967 a nový rádioteleskop v Cambridge, ktorý sa posledné dva roky staval pod vedením profesora Anthonyho Hewisha, bol dokončený a mohol začať svoju úlohu zachytávať rádiové signály z vesmíru. Na tomto projekte, ktorý mal skúmať kvazary, extrémne jasné a vzdialené jadrá galaxií, pracovala aj doktorandka Jocelyn Bellová-Burnellová. Zo začiatku pomáhala rádioteleskop, pripomínajúci pole plotov ovešaných káblami a drôtami, zostaviť a po jeho spustení každý deň ručne kontrolovala 30 metrov záznamov, ktoré teleskop zachytil. Potom, čo prešla viac než 5 kilometrov papierových pásov, všimla si jednu zvláštnosť. Z jedného kúska oblohy prichádzal v prekvapivo pravidelných intervaloch slabý impulz. Jeden signál každú 1,34 sekundy. Najskôr bolo treba overiť, či toto rádiové žiarenie neprichádza odniekiaľ na Zemi, či to nie je rádiová stanica, vysielачky... Ale po krátkom čase bolo zrejmé, že signál pochádza z kozmického zdroja v malom súhvezdí Líštička. Pomenovali ho žartovne LGM-1 (little green men) - malí zelení mužíčkovia, mimozemšťania, čo k nám vysielajú svoj pozdrav. To bolo v novembri 1967 a do konca januára 1968 Bellová-Burnellová objavila ešte ďalšie tri zdroje podobné LGM, každý s inou periódou a v inej časti oblohy, ale všetky boli dokonale presné, čo sa týkalo rozstupov medzi jednotlivými signálmi. Tak bol objavený prvý pulzar, ktorý neskôr premenovali z LGM-1 na CP 1919, ešte neskôr na PSR B1919+21. (Veľmi pôvabný názov, ale tak to často v astronómii chodí. Veď komu by sa chcelo vymýšľať názvy pre také množstvo hviezd a iných objektov.) A dvere k novým možnostiam, ktorými vedci mohli skúmať vesmír a overovať dovtedy už známe teórie, boli otvorené.

Čo sú to vlastne pulzary? Všetko to začína pri hviezdach. Tie počas väčšiny svojej existencie premieňajú vodík na hélium, pričom vyžarujú svetlo, teplo, iné druhy žiarenia. No zásoby vodíka v hviezde nie sú nekonečné a po určitom čase (milióny až miliardy rokov) sa minú. Vtedy sa vonkajšie vrstvy hviezdy nafúknu, stane sa z nej tzv. červený obor a v jadre, ktoré sa zmršťuje, sa začnú vytvárať aj ťažšie prvky, než je hélium. A potom všetko záleží od hmotnosti hviezdy. Ak je približne tak isto hmotná ako naše Slnko, jej najvzdialenejšie vrstvy sa pomaly začnú rozptyľovať a z jadra hviezdy sa stane biely trpaslík. Nič akčné, niečo pomerne pokojné. S hviezdami, ktoré majú aspoň 1,4 hmotnosti Slnka, je to väčšia zábava. Po tom, čo sa z nich stane červený obor, niekedy až nadobor, sa dostanú do fázy, keď jadro hviezdy nevydrží tlak a obrovskú teplotu, ktorá tam pri jeho kontrakcii nastala, a obálka hviezdy vybuchne. Tento jav sa nazýva supernova. Hviezda časť svojej hmotnosti rozmetá do okolia, ale jadro hviezdy sa zachováva. V atómoch, tvoriacich tento pozostatok po hviezde, sú elektróny akoby vtlačené výbuchom do protónov, čím vzniká látka zložená najmä z neutrónov. Takto vznikne neutrónová hviezda, ktorá má hmotnosť niekedy až trikrát väčšiu ako Slnko, no priemer len 10 až 30 kilometrov. Ich hustota je taká obrovská, že zápalková škatuľka plná hmoty z neutrónovej hviezdy by vážila 3 miliardy ton. Veľmi hmotné jadrá po supernovách môžu pokračovať v zmršťovaní sa a stanú sa z nich čierne diery, ale to teraz nie je témou tohto článku.

Pulzary sú neutrónové hviezdy, ktoré sú vysoko zmagnetizované, rýchlo rotujú okolo svojej osi a vysielajú do okolia elektromagnetické žiarenie. Toto žiarenie, či už rádiové, gamma alebo röntgenové, vyžarujú neustále, ale z dôvodu svojej rotácie ho na Zemi zachytávame v podobe pulzov. Dá sa to prirovnať k majáku, ktorého svetlo vidíme len v určitých intervaloch. V astronómii sa od svojho objavu využili na mnoho vecí. Existencia neutrónových hviezd a čiernych dier bola predpovedaná v 30. rokoch minulého storočia. Objav pulzaru, ktorý čoskoro identifikovali ako typ neutrónovej hviezdy, naznačoval, že aj čierne diery musia existovať. Prvú čiernu dieru objavili o pár rokov neskôr. Pri skúmaní signálov z prvých pulzarov sa našli isté nepravidelnosti v sile jednotlivých impulzov. Tieto odchýlky v intenzite žiarenia sú spôsobované medzihviezdnou hmotou. Dovtedy vedci ani netušili, že by mohlo byť niečo aj v priestore medzi jednotlivými hviezdami. Pulzar PSR B1257+12 bol telesom, u ktorého boli objavené v roku 1992 prvé potvrdené exoplanéty, planéty, ktoré neobiehajú okolo nášho Slnka, ale okolo inej hviezdy. Dvojica pulzarov PSR 1913+16 slúžila na dokázanie Einsteinovej všeobecnej teórie relativity a poskytla prvý nepriamy dôkaz existencie gravitačných vln.

Pulzary by sa takisto dali využívať na určovanie polohy pri medzihviezdnom cestovní alebo by mohli konkurovať atómovým hodinám pri presnom meraní času.

Od prvého pulzaru objaveného Jocelyn Bellovou-Burnellovou sa zaznamenalo viac než dvetisíc ďalších pulzarov. Superrýchle milisekundové pulzary, pomalé pulzary, osamelé alebo v dvojiciach, pulzar, ktorý na viac než rok prestal vysielat' pulzy a potom znova začal, a mnoho iných. V roku 1974 Anthony Hewish, vedúci projektu, v rámci ktorého sa pulzary objavili, a Martin Ryle dostali Nobelovu cenu za fyziku, za ich prácu v rádioastronómii a výskume pulzarov, no samotná Bellová-Burnellová, ktorá prvotný objav uskutočnila, ocenená nebola. Podľa jej vlastných slov to však neľutovala, lebo by to znížilo prestíž ceny, ak by bola udeľovaná študentom, keďže v tej dobe študentkou ešte bola.

Všetky fotografie pulzarov sú buď len zachytené röntgenové žiarenie (2, 4), ktoré majú vo svojom okolí, alebo niekedy sú zložené aj s fotografiami v spektre viditeľného svetla (1, 3, 5). Vzhľadom na povahu ich žiarenia

A photograph of a person sitting on a dark leather sofa. The person is wearing a light-colored, textured sweater. A brown, plush blanket is draped over their lap. To the left, a white crocheted pillow is visible. The background is a plain, light-colored wall.

kazety emy v.

ps: d'ík, že si
môžem
pozrieť film
zo západu
a jesť pri tom
„pringlesky”.

text EMA VÍCENOVÁ

Ucho

1970

Karel Kachyňa

Film, ktorý bol cez 20 rokov stranou držaný v takzvanom trezore je drámou, psychologickým trilerom, ktorý hodnoverne odráža atmosféru 50-tych rokov v Československu. Dej je jednoduchý, príbeh sa odohráva najmä v dome vysokopostaveného funkcionára Ludvu (Radoslav Brzobohatý) a jeho manželky (Jiřina Bohdalová) a zachytáva jednu noc plnú strachu, paranoje a úzkosti, ktorú dotvára čierno-biela, až hitchcokovská kamera a depresívna, minimalistická hudba. Ľudí z Ludvovho okolia zo dňa na deň zavreli a teraz je presvedčený, že je rada na ňom. To znamená byť ticho vo vlastnom dome, pálenie dokumentov v záchode, traja cudzí chlapi v záhrade, to znamená pripraviť si čistú košelu a dva páry ponožiek do kriminálu. V každej miestnosti domu nachádzajú štenicu - „ucho“, ktoré „vás slyší“. Prichádza ráno. „Ludvo, já se bojím.“

Good bye, Lenin

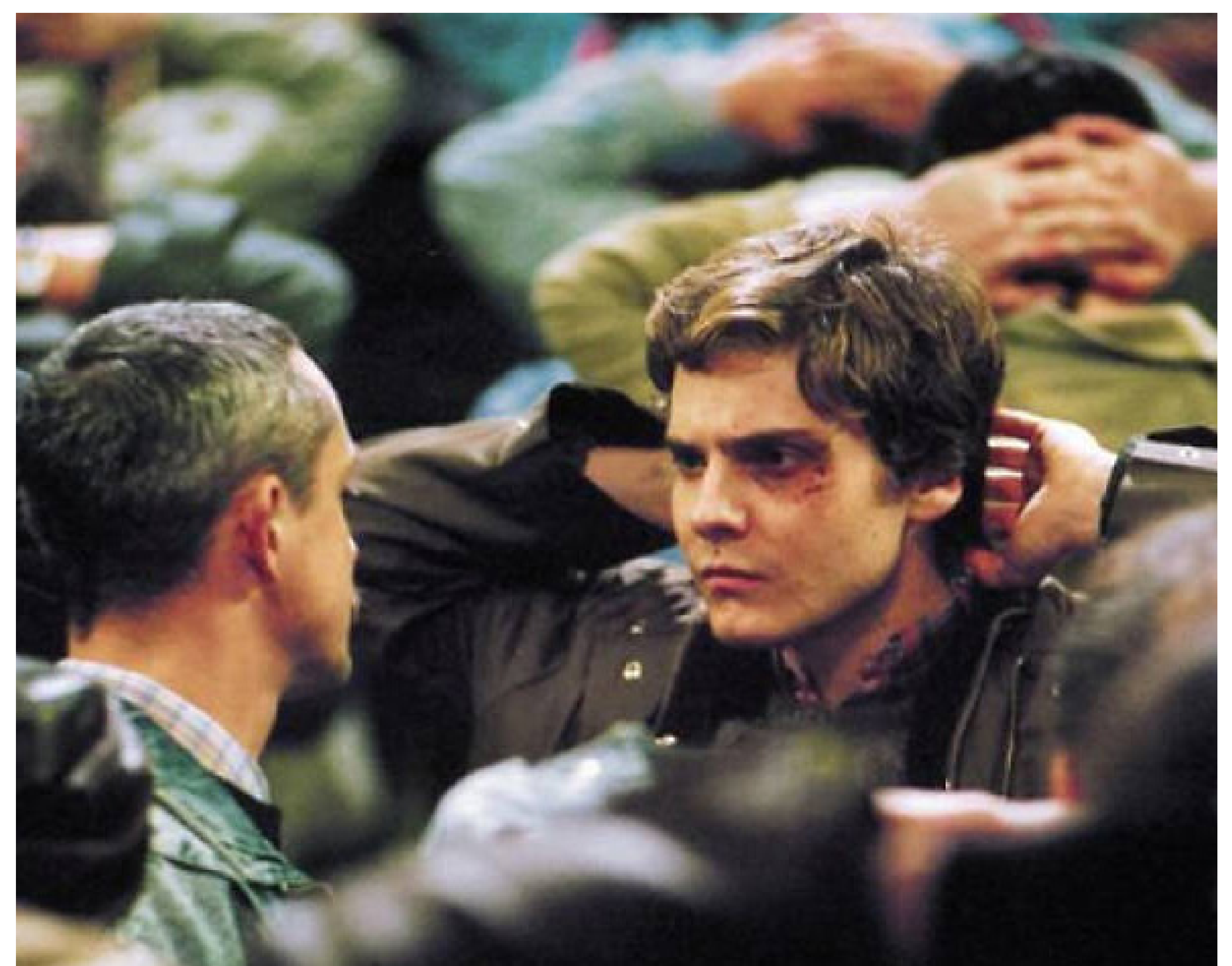
2003

Wolfgang Becker

Vo filme sledujeme Alexa, ktorý so svojou matkou a sestrou žije vo východnom Berlíne. Alexova matka je zanietená socialistka, ktorá úprimne verí v systém a jeho hodnoty. Po tom, ako upadne do kómy „prespí“ pád berlínskeho múru, opätovné zjednotenie Nemecka a nakoniec aj konečné víťazstvo kapitalizmu. Jeden deň

sa však prebúdzza, je však stále v kritickom ohrození a doktor rodine radí, udržiavať matku v pokoji. Preto sa Alex a jeho blízki rozhodnú, udržiavať matku v presvedčení, že sa vracia do krajiny, ktorú nachvíľu opustila. I keď je matka pripútaná na lôžku, toto divadlo celoštátneho rozmeru je náročné. Jej dcéra totiž pracuje v Burger Kingu, po meste sa ľudia vyvážajú nie je len v trabantoch, z paneláku naproti visí reklama na Coca-Colu a nikde v meste nie je možné zohnať „Spreewaldské okurky“. Na prvýkrát znie zápleтка možno naivne, ale funguje to skvele. Alex s priateľom točia dobové správy, presypáva kapitalistickú kávu do socialistických nádob, pozýva chlapcov v modrých šatkách spievať národné pesničky mame k narodeninám. Film je citlivý, plný nostalgie a satirických momentov a napokon aj snahy nájsť dokonalý systém, ktorému môžeme dôverovať.

Nech už je to akýkoľvek izmus.

Špičák

2011

Yorgos Lanthinos

Tento film by som zaradila medzi moje obľúbené „bizárky“. Je to psychologická dráma odohrávajúca sa v dome za veľkým plotom. Ten nám rozdeľuje svet na domov, bezpečie a šíry svet, kde sme bez prestania v ohrození. V dome býva otec, matka a ich 3 deti. Deti sú vychovávané v neustálom strachu, sú držané od všetkého, čo plodí otázky na život za plotom, ten je pre nich hrôzou a legendou, pozemok domova prekračuje iba otec, ktorý raz za čas priváza mladú ženu, aby uspokojila synove sexuálne potreby. Sami sa vzdelávajú a aj keď sú už zjavné dospelí, z ich nedostatku skúseností z reálneho života sa správajú ako prerastené deti. Či to nazveme prehnanou túžbou uchrániť deti pred „zlým“ svetom, terorom alebo psychickou poruchou rodičov, film krásne ukazuje ľudskú zvedavosť poznávať a objavovať. Pretože aj cez snahu rodičov udržať deti po svojím dohľadom, prirodzená túžba dospieť, odísť a zažiť, je silnejšia. Silnejšia ako koreň „špičáku“. To nám ukazuje koniec s vynikajúcou pointou a otáznikom na konci. Tento film je divný, dráždivý, občas vám je z tohto zle a občas len nechápavo pozeráte. Je dobre šialenýJe šialene dobrý. Nezabudnuteľné vety a momenty z filmu hovoria sami za seba:

Deti sa učia, že „more“ je druh kresla, že song Franka Sinatry „Fly Me to the Moon“ je záznam ich dedka, ktorý vysiela posolstvo v podobe otcovskej lásky. Otec oznamuje deťom:

„Zviera, ktoré nás ohrozuje je „mačka“. Je to najnebezpečnejšie zviera, aké existuje. Žerie mäso. Žerie hlavne mäso malých detí. Potom telo svojich obetí roztrhá pazúrmí. Ostrými zubami zožerie hlavu a telo svojej obete.“

„Vaša matka za pár mesiacov porodí dve deti a psa.“

Ak už je to múr, plot, ostnatý drôt, budme radi, že je možné ho prejsť. Pozrieť sa von, ostať tam alebo sa vrátiť späť. Budme radi, že jediné uši, ktoré nás doma počúvajú, sú tie, ktorým to hovoriť chceme a že more nie je kreslo, že dva a dva je štyri. A dík, že si môžem pozerieť film zo západu a jesť pri tom „pringelsky“..

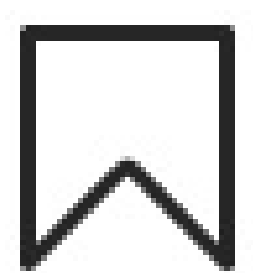
„Ľudia trpia, ľudia umierajú, celé ekosystémy sa rúcajú. Sme na začiatku masového vymierania. A vy aj tak hovoríte len o peniazoch a rozprávky o nekonečnom ekonomickom raste. Ako si to dovoľujete?“

DOBAPLASTU

66 %

...

Drahí moji spolupútnici na senickom gymnáziu, viem, že už nie som aktuálna gymnazistka a na chodbe ma už nestretnete, ale ako to, dovoľm si tvrdiť, ojedinele býva, aj po rozchode je možné zostať dobrými priateľmi. Dokonca aj takými dôvernými. Presne takou dobrou ex-pria-teľkou by som chcela byť pre vás. Takou, čo pozná kam chodíte, aké to tam je, má pre vás srdce na dlani a snahu vás spraviť bystrejšími, vzdelanejšími. Toto je moje oficiálne a najmä neoficiálne poslanie v tomto časopise.

Eko rubriku som spravovala už za mojich aktívnych stredoškolských čias a som šťastná, že sa môžem aspoň dočasne vrátiť naspäť. Každý sa zaujíma o niečo iné, to je prirodzené. Asi každý z nás sme blázni do niečoho, ja som do ekológie. Presnejšie povedané, baví ma čítať a robiť veci, ktoré odľahčia čo najviac život planéte, všetkému živému a mne. Naozaj platí: „Čím menej toho mám, tým ľahšie sa mi žije.“ Môj sen je napríklad mať jeden kufor a v ňom všetko. Maximálny minimalizmus je moja cesta, ale samozrejme, nemusí byť tvoja. Každý si tvorí od istého okamžiku svoj život, svoje hodnoty, svoje vedomosti. To však neznamená, že by sme mali byť voči zvyšku sveta hluchí či slepí. Tak ako ja mám iba základný „ánung“ o hmyze, no pre druhého je to celý jeho svet, tak ten nemusí vedieť, z čoho sa vyrábajú kompostovateľné náhrady. Do základnej výbavy mu stačí vedieť, že existujú a že sú ekologická. Chápete, čo sa tým snažím povedať?

Do not criticize, educate

Takto podobne, aspoň si myslím, to má Greta Thunberg. Je to 16-ročná Švédka, ktorá pred vyše rokom začala protestovať každý deň pred budovou parlamentu v období volieb a po voľbách každý piatok namiesto školského vyučovania. Protestovala proti neprítomnosti akejkoľvek zmienky o klimatických zmenách a otepľovaní v programoch kandidujúcich politických strán. Tento akt natoľko zasiahol ľudí naprieč svetom, že v marci tohto roku sa aj na Slovensku v štyroch mestách konal prvý Svetový štrajk za budúcnosť klímy, ktorého sa zúčastnili stovky ľudí a počet vedomých a aktívnych ľudí stále narastá.

Mňa osobne dvíha zo stoličky, keď vysoko postavení funkcionári na kompetentných miestach sa len diplomaticky usmievajú a tlachajú do vetra prázdne sľuby. Dokonale to vystihla práve Greta na sumite OSN o klíme v New Yorku, ktorý sa konal koncom septembra.

„Ľudia trpia, ľudia umierajú, celé ekosystémy sa rúcajú. Sme na začiatku masového vymierania. A vy aj tak hovoríte len openiazoch a rozprávky o nekonečnom ekonomickom raste. Ako si to dovoľujete?“

Jej slová až zamrazili a po chvíli jej príhovor obletel svet. Nájdú sa tisícky ľudí, ktorí najmladšiu, no celosvetovo uznávanú environmentálnu aktivistku ponížujú urážkami a jej činy vyvracajú konšpiračnými teóriami. Ale Greta má minimálne jeden nepriestrelný argument, ktorým je veda. A tá neklame.

Babe, it's getting hot in here.

Najurgentnejšia hrozba, ktorej v súčasnosti čelíme je oteplenie Zeme o viac ako 1,5°C a naše šance na neprekročenie tejto teploty sa odhadujú, pri najlepšom možnom scenári, na 67%, tvrdí IPCC (The Intergovernmental Panel on Climate Change). Prečo je to také kritické? Kvôli rýchlosti, akú otepľovanie Zeme naberá. Naša Zem sa oteplila o vyše 1 stupeň Celzia za 130 rokov. Pri zvýšení dennej teploty o stupeň a pol je všetko v poriadku, to sa deje bežne, preto si niektorí myslia, že to nie je také katastrofálne číslo. Lenže v porovnaní s minulosťou oteplenie o rovnakú hodnotu trvalo jedno až dve tisícročia. Ďalším faktorom je istá zotrvačnosť klimatickej zmeny, ktorú si málokto uvedomuje. Čiže, aj keby sme nejakým zázrakom prestali okamžite produkovať emisie, zlepšenie by sa ukázalo tak o 50 rokov, no bola by to paráda!

„Globálne otepľovanie si treba predstaviť ako rýchlo rozbehnutý vlak.

A aj keď zastavíme motor, chvíľku trvá, kým dobehne.“ vysvetľuje Jozef Pecho, klimatológ pôsobiaci v slovenskom hydrometeorologickom ústave v Bratislave. Nedávno bol hosťom v relácii Trochu inak s Adelou Banášovou a spíkom na niekoľkých konferenciách v rámci Bratislavy.

Jozef Pecho má svojský prejav, vďaka ktorému pochopíte, koľká bije a určite odporúčam si pozrieť jeho návštevu u Adely. (youtube,archív RTVS)

Ľudský organizmus je schopný adaptovať sa na zvýšenie už spomínanej celkovej teploty v hodnote 1 stupeň Celzia za storočie. V súčasnosti sa však bavíme o oteplení Zemegule o 1°C za 30 rokov a tento proces sa bude čím ďalej, tým viac zrýchľovať. Práve kvôli tomu nemá ľudstvo príliš ružové vyhliadky.

Na druhú stranu existujú zmeny, ktoré preukázateľne znižujú našu osobnú uhlíkovú stopu. Medzi tie najvplyvnejšie patrí vegánska strava, v komplexnejšom zmysle by som to nazvala „reducetariánstvo“. Teda človek obmedzí najmä príjem živočíšnych produktov, konzumuje primárne sezónne a lokálne ovocie, zeleninu a mäso. Ďalej sú to zmeny v oblasti dopravy. Tak hovoriac „car free“ prístup by sa mal stať novým statementom akejkoľvek vekovej skupiny. Samozrejme, že auto občas naozaj potrebujeme, ale netreba zabúdať na to, že má dokopy 5 miest.

Taktiež kupovanie už vyrobených vecí má v podstate nulovú uhlíkovú stopu. Vyrobili sa už a majú nám poslúžiť ďalšie mesiace či roky. Počnúc od oblečenia, cez elektroniku až po nábytok. Takisto lietanie je obrovská záťaž. Jeden spiatočný medzikontinentálny let vyprodukuje toľko emisií CO₂, koľko niekoho jazda autom po dobu 4 rokov. Existuje niekoľko kalkulačiek na výpočet uhlíkovej stopy.

Jedna z nich je aj co2.myclimate.org, kde si viete zadať, kam cestujete a akým dopravným prostriedkom a program vám vypočíta, koľko ton oxidu uhličitého ste vyprodukovali. Zároveň je možné prispieť na rôzne projekty zlepšujúce a naprávajúce stav klímy. Niečo ako malá náplasť našej činnosti. Nemyslím si, že je povrchné takto finančne prispievať, pretože peniaze majú jednu super schopnosť, ak s ňou človek vie správne a rozumne disponovať. Tou je preniesť finančné prostriedky zo starého systému do toho nového, lepšieho, ktorý skutočne (s veľkým s) myslí na budúcnosť planéty a všetkého žijúceho na nej. Pre ilustráciu, súčasná priemerná uhlíková stopa Európana za rok je 8,4 ton CO₂ a hodnota, ktorá by značne ovplyvnila a najmä spomalila proces otepľovania je 0,6 ton CO₂ ročne, 14-krát menej.

Na svete sa deje veľa krásnych aj nekrásnych vecí a všetky si zaslúžia rovnakú dávku pozornosti. Ako som spomínala na úplnom začiatku tohto článku. Nie je dôležité a najmä ani možné vedieť všetko. Každý má to svoje, čomu prikladá zmysel života a o čom so zápalom vraví. Stačí vedieť načúvať a tie potrebné informácie prídu sami, bezbolestne a paradoxne na oveľa dlhšie. Ak by ste mali nejaké otázky, postrehy alebo niečo aj celkom iné, napíšte správu na instagram senického gymnázia @gym.sen a s láskou a najlepším vedomím vám odpoviem.

Podľa mňa to môžeme spolu v rámci možnosti dobre zvládnuť. Bojujme! Nesmúťme.

Papa!

Vaša ex, Lucia K.

UNITED STATES of ANALOG

by JURAJ CHÁBELA

shot with Minolta X-300 and Minolta Freedom 1
shot on variety of Kodak and Fujifilm films
processed in Lago Vista Film Lab

